

Akadeemiliste tekstide kirjutamine

medicina

AVOK - Akadeemilise Väljendusoskuse Keskus
Tartu Ülikool
2014

Täname

Tartu Ülikooli õppejõude intervjuude andmise eest.

AVOKi konsultante intervjuude läbiviimise eest.

Selle teaviku ilmumist on toetanud SA Archimedese programm „Primus“.

Anni Jürine

Djuddah A. J. Leijen

Ilona Trigel

Sisukord

I osa: Akadeemiliste tekstide koostamine	4
Sissejuhatus	4
Akadeemiliste tekstide kirjutamine	5
Tulemusele suunatud tekstiloome	6
Protsessile suunatud tekstiloome	7
Akadeemiliste tekstide koostamise oskus	7
Kirjutamine kui protsess	8
Ülesandest arusaamine	8
Teksti kavandamine	10
Mustandi koostamine	10
Mustandi parandamine	11
Mustandi ülevaatamine ja ümberkirjutamine	11
Teksti viimistlemine	13
Omad ja võõrad mõtted tekstis	14
Kasulikke linke	15
II osa: Intervjuud õppejõududega	16
Dotsent Ain Raal (knd)	16
Vanemteadur Karin Kogermann (PhD)	18
Professor Peep Veski (PhD)	22

I osa

Akadeemiliste tekstide koostamine

Sissejuhatus

Käesoleva teaviku eesmärk on abistada bakalaureuse- ja magistriastme üliõpilasi akadeemiliste tekstide kirjutamisel. Akadeemiliste tekstidena käsitleme kõiki ülikoolis nõutavaid kirjalikke töid, sh lühemaid kirjutisi (nt arutlused, esseed, pikemad vastused kirjalikel eksamitel) ja mahukamaid, uurimuslikke kirjutisi (nt seminari-tööd, bakalaureusetööd ja magistrیتööd). Me oleme seisukohal, et kõikidel akadeemilistel tekstidel on ühisosa ning siinse teaviku sisu võib rakendada kõikide ülikooli-õpingutel ette tulevate tekstide koostamisel.

Akadeemiliste tekstide kirjutamine, nagu kirjutamine laiemalt, on õpitav oskus, mitte kaasasündinud anne. See tähendab, et igaüks saab oma kirjutamisoskust parandada. Mõistagi ei piisa oma kirjaliku väljendusoskuse parandamiseks selle või mõne muu materjali lugemisest, akadeemiliste tekstide kirjutamine tahab palju harjutamist. Lisaks sellele on väljendusoskuse arendamise juures oluline veel üks aspekt – saada teadlikuks kirjutamisprotsessist, s.o nendest etappidest ja tegevus-test, mida hea teksti kirjutamine endas kätkeb. Siinses teavikus keskendutaksegi selle protsessi kirjeldamisele.

Akadeemiliste tekstide kirjutamise põhimõtteid ja selle õpetamist käsitlevat distsipliini on mõnel pool nimetatud ka *akadeemiliseks kirjutamiseks*. Siinses käsitluses seda nimetust ei kasutata, kuna tegemist ei ole eesti keeles kuigi õnnestunud terminiga. Nimelt on *akadeemiline kirjutamine* tõlkelaen inglise keelest (*academic writing*). Inglise keeles viitab sõna *writing* nii protsessile (mille tegemine?) kui ka tegevuse nimele (mis?), eesti *kirjutamine* väljendab eeskätt protsessi. Seetõttu ei sobi sõna *kirjutamine* laiendada omadussõnaga (*akadeemiline kirjutamine*) ning sobimatud on muudki sarnased fraasid, nt *hea kirjutamine* (> *hästi kirjutamine*). Seega peame seda ebasobivaks nimetuseks distsipliinile, mille eesmärk on arendada head väljendusoskust ja õpetada mõtete arusaadavat esitust.

Kuigi Eestis on teadusteksti kirjutamise tavad, puudub meil *academic writing*'uga

võrdväärne akadeemiliste tekstide uurimise ja õpetamise traditsioon. Eestis on keskendutud pigem valmis teadusteksti tunnuste kirjeldamisele (nt teadusteksti struktuur, stiil, keel jne), mitte aga niivõrd kirjutamisele kui tekstilooles protsessile ülikoolis. Kuna me ei pea õigeaks angloameerika traditsioonide toorest ülekanmist Eesti oludesse ja eesti keelde, oleksid otsesed paralleelid *academic writing*’uga eksitavad. Samas on selge, et ülikoolis (eriti madalamal astmel) kirjutatavad tekstid ei ole veel päris teaduslikud tekstid (nagu teadusartiklid, monograafiad), kuigi neil on teaduslike tekstidega ühiseid jooni. Seetõttu nimetamegi neid akadeemilisteks tekstideks, mitte teadustekstideks.

Siinse kirjutise esimene osa käsitleb kirjutamist kui protsessi, s.t jagatakse praktilisi nõuandeid, kuidas head akadeemilist teksti kirjutada. Seejuures ei puudutata õigekeelsusküsimusi, vaid keskendutakse tekstilooles. Kuna teaduslikud uuringud eestikeelsete akadeemiliste tekstide kirjutamise kohta puuduvad, oleme püüdnud Eesti traditsiooni avada õppejõudude pilgu läbi. Teaviku teises osas on esitatud intervjuud *medicina* valdkonna õppejõududega, kes on jaganud oma mõtteid akadeemiliste tekstide kirjutamise ja üliõpilaste väljendusoskuse kohta.

Akadeemiliste tekstide kirjutamine

Kõik me puutume igapäevaselt kokku kõikvõimalike kirjalike tekstide koostamisega. Olgu nendeks siis õpingute või tööga seotud kirjutised, (veebi)päeviku sissekanded, ilukirjanduslik omalooming või koguni Twitteri säutsud ja Facebooki postitused. Olenemata nende tekstide žanri- ja registrierinevustest on kõik ülal loetletud kirjutised kirjalikud tekstid – nende koostamisel edastatakse oma mõtte kirjalikus vormis. Kuigi üldlevinud arvamuse kohaselt on kirjutamisoskus miski, mis mõnel lihtsalt on ja mõnel mitte, on siinse teaviku autorid arvamusel, et kirjutamisoskus ei ole kaasasündinud anne, vaid see on õpitav ja arendatav. Samamoodi on õpitav ja arendatav akadeemiliste tekstide kirjutamise oskus. Kuna igasugused oskused arenevad kõige paremini harjutades, tuleb ka tekstide kirjutamise (sh akadeemiliste tekstide kirjutamise) vilumus ainult harjutamisega.

On inimesi, kes naudivad igasuguste tekstide koostamist, ning neid, kellele ühel või teisel põhjusel ei meeldi üldse kirjutada. Viimasel ajal võib aga üldisema tendentsina märgata pikemate ja sisuliste tekstide kirjutamise oskuse vähenemist. Kuigi selle taga võib näha mitmeid põhjusi (vähenev lugemus, suulise keele elementide tungimine kirjakeelde jms), on selle tendentsi üheks mõeldavaks seletuseks tekstide roll tänapäeva hariduses. Kõik me teame, et nii üldhariduskoolis kui ka kõrgkoolis kasutatakse kirjalikke töid peamiselt õpitu kontrollimiseks. Sellisel eesmärgil teksti koostamise (ja selle hindamise) juures on esiplaanil see, mida tekst ütleb, mitte see, kuidas ta seda ütleb. Kuna teadmiste kontrolli eesmärgil kirjutatud teksti lugejal on

teksti sisule teatud ootused, ei pöörata tihti kuigi palju tähelepanu sellele, kuidas tekst on koostatud. See võib põhjustada olukorra, kus teksti koostaja jaoks hägustub kirjutamise eesmärk ning kirjutamisest kaob nauding. Kirjutamisel on lisaks teadmiste kontrollile teinegi oluline kasutegur, millel on eriti oluline roll kõrghariduses – see aitab meil õpitud omandada. Et kirjutamisprotsessi käigus tekiks teksti autoril parem arusaamine teemast, mida loodav tekst käsitleb, on oluline roll sellel, kuidas autor kirjutamisele läheneb. Kõige üldisemalt võib kõrghariduses täheldada kaht tüüpi lähenemist tekstide kirjutamisele – tulemusele suunatud tekstiloome ja protsessile suunatud tekstiloome.

Tulemusele suunatud tekstiloome

Nagu nimigi ütleb, on tulemusele suunatud tekstiloome juures olulisim lõpptulemus. See tähendab, et esitada tuleb vaid töö lõplik versioon, mida hinnatakse õppejõu määratud või muul viisil kehtestatud nõuete alusel. Üliõpilane peab teadma, millised on nõuded, ning kirjutama nendele vastava teksti. Näiteks tuleb üliõpilasel esitada semestri lõpuks essee, milles üliõpilane näitab, et on omandanud kursusel käsitletud teemad. Tavaliselt on sellisel kirjutisel suur roll ainekursuse hinde kujunemisel. Kuna selle lähenemise puhul tuleb hindamiseks esitada vaid lõpptulemus, jääb teksti kirjutamine tihti viimasele minutile ning ajanappuse tõttu püütakse tekst koostada nii kiiresti ja vähese vaevaga kui võimalik. Seetõttu ei jätku piisavalt aega oma teksti ülelugemiseks ja suuremate paranduste tegemiseks.

Kuna positiivse hinde korral üliõpilane oma töösse enam parandusi ei tee, on õppejõu tagasiside sellistele töödele tavaliselt minimaalne või puudub üldse. Juhul kui õppejõud annab tagasisidet, on see enamasti pealiskaudne ning puudutab vaid kerget vaevaga tuvastatavaid vigu (näiteks õigekirjavead). Sellise tagasiside tulemusena võib üliõpilane teha valesid järeldusi kas oma teadmiste või oma kirjutamisoskuse kohta. Näiteks võib madala hinde saanud üliõpilane arvata, et hinne kajastab tema erialateadmisi, kuid tegelikult tuleneb see hoopis (osaliselt) puudulikust eneseväljendusoskusest. See tähendab, et kirjutisest ei selgu, kuivõrd hästi on üliõpilane õppeaine sisu omandanud. Tagasiside võib olla ka väga põhjalik ja hõlmata mitmeid tasandeid, kuid tulemusele suunatud tekstiloome puhul ei ole tagasisidest tihti kasu – kui üliõpilane oma tööd enam parandama ei pea, jäävad kirjutise kohta tehtud väärarvamuslikud soovitusused enamasti rakendamata. Nii ei parane ei tekst ega üliõpilase kirjutamisoskus.

Protsessile suunatud tekstiloomed

Protsessile suunatud tekstiloomes on keskne kirjutamise protsess, mitte tulemus. See ei tähenda, et hea lõpptulemus ei oleks selle lähenemise puhul oluline – tekstiloomed protsessile suurema tähelepanu pööramine võimaldabki saada paremaid lõpptulemusi. Protsessile suunatud tekstiloomed avaldab kirjutamise kui õppimisviisi potentsiaali suuremal määral kui tulemusele suunatud tekstiloomed, sest annab autorile rohkem aega teema läbitunnetamiseks. Protsessi lõpptulemusena valminud kirjutis, mis esitatakse hindamisele, on läbinud mitu etappi – kavandamine, esialgse mustandi loomine, selle ümberkirjutamine ja teksti viimistlemine. Nende etappide läbimine annab autorile rohkem võimalusi oma mõtete selgeks formuleerimiseks, mis kõneleb ka teema paremast omandamisest.

Protsessile suunatud tekstiloomes võtab tavaliselt kõige vähem aega esialgse mustandi loomine. Rohkem aega pühendatakse kirjutise kavandamisele ning parandustele ja ümberkirjutamisele. Nii saab autor kirjutamisprotsessi eri etappidel keskenduda kirjutise eri aspektidele. Selle tulemusel paraneb peale teksti kvaliteedi ka üliõpilase kirjalik väljendusoskus. Kirjalikku väljendusoskust arendab eeskätt iseenda teksti ümberkirjutamine, sest selle käigus tuvastatakse teksti probleeme (näiteks vastuolud, nõrgad argumentid jmt) ja parandatakse need.

Nõrkadele kohtadele tekstis aitab tähelepanu juhtida ka tekstile antav tagasiside, millel on protsessile suunatud tekstiloomes oluline roll. Tagasisidet antakse mustandi(te)le, mitte lõpptulemusele, sest sel etapil on üliõpilasel võimalus oma teksti veel muuta. Kuna tagasisidet antakse kirjutamisprotsessi keskel, on tagasiside tavaliselt põhjalik ning keskendub sisulisematele küsimustele kui näiteks õigekeelne. Samuti on võimalik eri etappides anda tagasisidet teksti erinevate tahkude kohta (teksti ülesehituse loogika, lõigu struktuur, mõtte selge väljendus). Ka see aitab autoril oma teksti nõrkusi mõista ja nendest õppida.

Kuna protsessile suunatud tekstiloomel on lõpptulemusele suunatud tekstiloomed ees mitmeid eeliseid, kirjeldatakse järgnevalt just protsessile suunatud tekstiloomed ja selle etappe. Seejuures on iga etapi juures selgitatud, millele erilist tähelepanu pöörata, et oma kirjutamisoskust parandada.

Akadeemiliste tekstide koostamise oskus

Ülikooli astuvad üliõpilased ei pruugi osata ülikoolis kehtivatele nõudmistele vastavat akadeemilist teksti koostada. Selles ei ole midagi imelikku: suurem osa üliõpilastest tuleb koolisüsteemist, mis ei nõuagi neilt akadeemiliste tekstide koostamise oskust ning võimalik, et nad ei ole senini kirjutanud ühtegi teksti, mis on sarnane

ülikoolis nõutavate tekstidega. Samuti on neil vähe akadeemiliste tekstide lugemise kogemust. Seega tuleks üliõpilastele akadeemilise väljendusoskuse õpetamise algstaadiumis arendada nii akadeemiliste tekstide kirjutamise kui ka lugemise oskust ning kriitilise mõtlemise oskust tervikuna.

Paljud õppekavad ei paku aga kuigi palju võimalusi nende oskuste arendamiseks. Näiteks on õppekavasid, kus üliõpilastel ei tule madalamatel õppeastmetel kirjutada kuigi palju akadeemilisi tekste ega pikemaid eksamivastuseid ja/või ei ole õppekavas bakalaureusetööd. Nii võib juhtuda, et magistriõpinguid alustab väga vähese akadeemiliste tekstide koostamise kogemusega üliõpilane. Juhul kui bakalaureusetöö on nõutav, kuid üliõpilased ei ole akadeemiliste tekstide koostamist kuigivõrd harjutada saanud, satuvad nad sageli raskustesse ja sõltuvad töö kirjutamisel paljus oma juhendajast. Mida rohkem akadeemilisi tekste üliõpilased kirjutavad, mida erinevamad on neile antavad kirjalikud tööd ning mida põhjalikum on nende tekstidele antud tagasiside, seda paremaks saab nende kirjutamisoskus.

Kirjutamine kui protsess

Ülikoolis koostatakse mitmesuguseid kirjalikke tekste, alustades (pikematest) kirjalikest eksamitöödest ja lõpetades kraaditöödega. Sinna vahele jäävad mitmesugused arutlused, analüüsid, esseed, praktika aruanded jms tekstid. Kõik need kuuluvad akadeemiliste tekstide hulka ning neil on olemas selge ühisosa. Seetõttu kehtivad nende kirjutamisel samad põhimõtted ning üldjoontes läbitakse nende kirjutamisel samad etapid – kavandamine, mustandi koostamine ja ümberkirjutamine ning viimistlemine. Samas on nendel tekstidel mõistagi ka erinevusi, mistõttu tuleb eri tekstide juures tähelepanu pöörata erinevatele seikadele. Näiteks lühemate, mitteuurimuslike kirjutiste puhul on oluline tähelepanu pöörata juhisele.

Ülesandest arusaamine

Hea teksti kirjutamise eelduseks on õppejõu antud ülesandest õigesti aru saamine. Ülesandest arusaamist loetakse kirjutamisprotsessi osaks, sest juba teksti kavandamisel peab autoril olema selge, mida temalt täpselt oodatakse. Tavaliselt tuleb üliõpilasel kirjalikus töös näidata teema valdamist, seoste nägemise oskust ning oma seisukoha kujundamise ja selle kasuks argumenteerimise oskust. Kui üliõpilane ei ole õigesti aru saanud sellest, mida ülesanne temalt nõuab, võib teksti koostamisel ette tulla mitmesuguseid probleeme. Näiteks võib üliõpilane kirjutada argumenteeriva teksti asemel kirjeldava teksti või lähtuda isiklikust kogemusest, kui oodatakse hoopis teaduslikele allikatele tuginemist. Sage probleem üliõpilastöös on ka see, et

refereeritakse ainult teisi autoreid ning unustatakse seejuures enda argumenteeritud arvamus lisamata. Ülesandest valesti arusaamise tagajärg on tõenäoliselt halvem hinne. Samuti võib see mõjutada üliõpilase hinnangut oma teadmiste ja/või kirjutamisoskusele. Selle vältimiseks tuleks ülesande juhise lugeda läbi kohe, kui ülesanne antakse. Vajadusel tuleb õppejõult või kaasüliõpilastelt küsida täpsustusi või nõu.

Ülesande juhises peaks sisalduma kõige olulisem teave ülesande kohta: mis tüüpi teksti nõutakse, kes on teksti adreassaat, kui pikk peab tekst olema, millal on töö esitamise tähtaeg. Lisaks võib seal olla detailsemat infot ja spetsiifilisemaid nõudeid. Juhise lugemisel tuleb mõelda, kuidas ülesanne seostub ainekursusel õpitud teemadega.

Oluline on aru saada, mis on juhises oluline. Eesti keeles võib oluline info olla ka sõnade vahelistes seostes. Näited 1–3 on töökäsud, kus näiliselt sarnaste lausetega antakse üsna erisuguseid ülesandeid:

1. Nimeta kõrgkoolis akadeemilist toimetulekut mõjutavad tegurid
2. Nimeta akadeemilist toimetulekut mõjutavad tegurid kõrgkoolis
3. Nimeta kõrgkooli akadeemilist toimetulekut mõjutavad tegurid

Esimeses näites küsitakse tegurite kohta, mis mõjutavad üliõpilaste toimetulekut kõrgkoolis. Teine töökäsk eeldab, et tuleb nimetada tegureid, mis mõjutavad akadeemilist toimetulekut ülikoolis üldisemalt (sh õppejõudude hulgas). Kolmandast töökäskust võib välja lugeda, et küsitakse tegurite kohta, mis mõjutavad seda, kuidas kõrgkool akadeemilisel maastikul toime tuleb.

Ülikoolis kirjutatakse ka selliseid töid, millel otsene tööjuhise puudub. Sellised on uurimuslikud kirjutised (nt bakalaureuse- ja magistritööd). Sellisel juhul tuleb kirjutamisel lähtuda oma uurimisküsimustest ja tööle kehtivatest nõuetest. Mõistagi on kraaditöö kirjutamine pikem ja töömahukam protsess kui ainekursuste raames nõutavate kirjalike tööde koostamine. Sellegipoolest on mõlema teksti kirjutamisprotsess üldjoontes sarnane. Järgnevalt kirjeldataksegi kirjutamisprotsessi üldiselt, otseselt konkreetsest tekstist lähtumata.

Kirjutamisprotsess koosneb kolmest etapist – teksti kavandamine, mustandi kirjutamine ning teksti ülevaatamine ja parandamine (sh viimistlemine). Kuigi need etapid järgnevad üksteisele, ei pruugi kirjutamisprotsess ise olla tervikuna lineaarne. Näiteks ei läbi kraaditööd ja muud pikemad kirjutised tavaliselt tervikuna neid etappe järjest, vaid neid koostatakse väiksemate osade kaupa (nt peatükid, alapeatükid). Seega pöörduv autor pidevalt tagasi mustandi loomise etappide juurde. See ei tähenda aga, et erinevad osad tehakse algusest lõpuni täielikult valmis. Kuna tekst võib kirjutamisprotsessis oluliselt muutuda, tasub viimistlemise juurde asuda siis, kui terve tekst on juba eelnevad etapid läbinud (vt „Teksti viimistlemine“).

Teksti kavandamine

Tekstiloomise protsessis on väga olulisel kohal teksti kavandamine. Üliõpilased, kellel on tekstide koostamisega vähem kogemusi, asuvad sageli kohe teksti loomise juurde ning jäätavad kavandi tegemata. Ilma kavandita koostatud tekstid kipuvad aga olema selge struktuurita ja laialivalguvad.

Teksti kavandamine hõlmab endas kõike seda, mida tehakse enne teksti kirjutama asumist. Teksti kavandamisel võib abi olla järgmistest tegevustest:

- võtmesõnade ja/või mõistete loetelu koostamine,
- kirjutise teema harude loetelu koostamine,
- teemaga seotud allikate lugemine ja märkmete tegemine,
- teema eri tahkude seostamine ja seoste visualiseerimine,
- töö eesmärgi ja uurimisküsimuste sõnastamine,
- oma mõtete arutamine teistega (nt õpingukaaslased, sõbrad).

Kavandi koostamine aitab teemat piiritleda. Samuti annab see teksti autorile selgema ülevaate, mida ta teema kohta juba teab, ning mille kohta tuleb veel lugeda ja/või juurde uurida. Kavandi koostamine aitab autoril endal saada parema ülevaate sellest, mida ta oma tekstiga öelda tahab ja kuidas on seda kõige parem teha. Kuna autori ülesanne on kirjutada tekst, mis lugejat veenab, tuleb juba kavandamise etapis arvestada teksti adressaadiga. Näiteks tasub mõelda teksti koostamisel sellele, kes on teksti lugeja, millised on tema taustateadmised ja ootused tekstile.

Kavandi koostamine võib aidata üle saada kirjutamiskrambist. Kirjutamiskramp võib tekkida tekstiloomise mistahes etapis, kuid tihti tabab see just enne kirjutamisprotsessi algust, kui tekib tunne, et ei oska kuskilt alustada. Sellisel juhul võib proovida mõtteid koguda vaba tekstiloomise strateegia abil. Vaba tekstiloomise käigus pannakse piiratud aja jooksul (nt 1–6 minutit) kirja kõik mõtted, mis teemaga seoses pähe tulevad. Kirjutades ei pöörata tähelepanu trükivigadele, õigekirjareeglitele ega sõnastusele. Peale seda loetakse kirjutatu läbi ning valitakse välja üks (või rohkem) mõte(t), mida tahetakse edasi arendada. See mõte on järgmise vaba tekstiloomise sessiooni teema. Vaba tekstiloomise abil mõtete kogumine aitab kirjutamiskrambist üle ka teistes teksti koostamise etappides.

Mustandi koostamine

Peale esialgse kavandi koostamist võib asuda teksti kirjutama. Selleks tuleb luua endale kirjutamiseks sobivad tingimused. Sobivad tingimused loob selline keskkond, kus tehakse vaimset tööd (nt raamatukogu) ning kus on võimalikult vähe segavaid faktoreid, mis sunniksid tööd tihti katkestama. Samuti tuleks vältida kõrvalisi tegevusi (pidev e-posti kontrollimine, sotsiaalmeedia saitide külastamine jms).

Mustandi kirjutamine algab esialgse kavandi täpsustamisest ja laiendamisest. Märksõnad arendatakse pikemateks lõikudeks. Mustandit alustades peaks teksti autoril olema kujunenud arusaam sellest, mis tal teema kohta öelda on ja millistele allikatele tema käsitus tugineb. Kui tegemist on empiirilisel materjalil põhineva uurimusliku tekstiga (nt bakalaureuse- või magistritöö), peaks vähemalt osa materjalist olema analüüsitud. Mustand, mis luuakse esialgse kavandi alusel, teema kohta tehtud märkmete ning materjali analüüsi põhjal, peaks olema juba enam-vähem sidus tekst. On oluline rõhutada, et selles etapis ei sünni teksti lõplik versioon. Vastupidi – see on esialgne mustand, mis kirjutamisprotsessis veel mitu korda ümber kirjutatakse. Näiteks võib selles etapis loodud tekstilõike hiljem ümber tõsta või kustutada. Ka mustandi kirjutamisel ei tasu veel tähelepanu pöörata õigekeelsusele ega tingimata taotleda akadeemilisele tekstile kohast stiili. Selle asemel tuleks keskenduda oma mõtete paberile saamisele. Mustandi koostamine võtab tekstiloomeprotsessis tavaliselt kõige vähem aega, põhiline aeg peaks kuluma mustandi kirjutamisele eelnevale ja järgnevale etapile ehk teksti kavandamisele ja selle parandamisele.

Mustandi parandamine

Mustandi kirjutamisele järgneb teksti parandamine. See on tekstiloomeprotsessi kolmas ja viimane etapp, mille võib omakorda jaotada kaheks osaks – mustandi ülevaatamine ja ümberkirjutamine ning teksti viimistlemine.

Mustandi ülevaatamine ja ümberkirjutamine

Esimesena tuleb mõistagi mustand üle vaadata ja teksti vajadusel ümber kirjutada. Algse mustandi (isegi laiaulatuslikus) muutmises ei ole midagi ebaharilikku. Kirjutamisprotsess on tsükliline ja erinevad tegevused (kirjutamine, parandamine, ümberstruktureerimine) on aktiivses kasutuses kogu protsessi jooksul. Kirjutise edenedes arendatakse mõtteid edasi ning sellest võivad tekkida ebakõlad olemasolevas tekstis. Nende eemaldamiseks tuleb teinekord teha suuremaid muutusi. Võib juhtuda, et kirjutamisprotsessis muutub ka esialgne kavand. Kõik see on tekstiloomeprotsessi loomulik osa ja näitab, et tekst areneb koos oma autoriga ja autor koos tekstiga. Tekstiloomeprotsess aitab autoril saada parema arusaamise käsitletavast teemast, samuti õpetab see teda nägema probleeme ja puudujääke tekstis. See tähendab, et paranevad nii kirjutamisoskus kui ka aineteadmised.

Tihti on teksti autoril endal oma tekstis raske suuremaid probleeme näha ning ulatuslikumaid parandusi ette võtta. Olles ise teksti loonud ning sellega palju vaeva näinud, on autoril raske olla selle suhtes kriitiline. Seetõttu oleks hea, kui teksti loeb ja kommenteerib keegi, kes suudab seda objektiivselt hinnata. On väga tähtis, et esimene tagasiside tuleks just pooleli olevale, mitte valmis tekstile, sest selles etapis

on võimalik teha kergema vaevaga suuremaid muutusi. Kui see, et teksti on vaja oluliselt ümber kirjutada, selgub alles siis, kui autor on teksti juba valmis kirjutanud, viimistlenud ja isegi vormistanud, on autor teinud palju tühja tööd. Sellist olukorda aitab vältida õigeaegne tagasiside tekstiloo me protsessis.

On oluline, et teksti tagasisidestaja mõistab teksti kirjutamise konteksti ja teab, millele lugedes tähelepanu pöörata. Näiteks sobivad teksti objektiivseteks lugejateks kaasõpilased, sest neil on teadmised kirjutise teemast või vähemalt ainevaldkonnast, kuhu see kuulub, ning mis veelgi olulisem – neil on sarnaste tekstide kirjutamise kogemus. Üliõpilase pere ja sõbrad ei ole tavaliselt objektiivsed tagasisidestajad, sest lähedastel on raskem kriitiline olla. Üks viis tekstide tagasisidestamiseks on kirjutamisrühmas osalemine. Kirjutamisrühma moodustavad 4–8 sama või lähedase valdkonna esindajat, kes kohtuvad regulaarselt (nt korra nädalas või üle nädala), et üksteise pooleli olevaid tekste tagasisidestada. Kirjutamisrühma eelis on see, et rühm võimaldab oma teksti kohta tagasisidet saada mitmelt inimeselt korraga. Peale selle parandab teiste tekstide kriitiline analüüsimine ka üliõpilase enda tekstiloo me oskust. Kui üliõpilane kirjutab kraaditööd, on loomulikult hindamatu väärtusega ka juhendaja tagasiside. Selleks, et üliõpilane juhendaja väärtuslikke kommentaare oma teksti parendamisel arvesse saaks võtta, on oluline, et juhendaja oleks tekstiloo me protsessi kaasatud juba selle varastes etappides. Nii on tal võimalik nii teksti kui ka üliõpilase oskuste arendamisse maksimaalselt panustada.

Tagasisidet on võimalik anda tekstile kui tervikule, kuid ka selle eri tahkudele. Näiteks võivad sama teksti piires erineda hinnangud teksti sisule, ülesehitusele ja keelekasutusele. Kui tekst ei ole veel valmis, on loomulik, et seda ei ole mõtet hinnata kui tervikut, vaid tuleks keskenduda teatud etapis olulistele tahkudele. Näiteks ei ole mustandi puhul mõtet keskenduda õigekirja- ja vormistamisküsimustele, vaid tegeleda üldisemate probleemidega, näiteks argumentide loogiline esitus. Selleks, et tagasisidestaja(d) teaks, millele kommenteerides tähelepanu pöörata, peab teksti autor neile teada andma, milline on teksti valmidusaste ning mille kohta ta kõige enam tagasisidet soovib.

Igasugune tagasiside tekstile on teatud mõttes subjektiivne ning seetõttu võivad tagasisidestajate kommentaarid olla ka üksteisele vastukäivad. Näiteks võib üks tagasisidestaja leida, et teatud teemast tuleks pikemalt kirjutada ning teise tagasisidestaja arvates ei peaks seda teemat tekstis üldse puudutama. Sellisel juhul on teksti autori otsustada, kas ja kumba kommentaari ta arvesse võtab. Kogu tagasisidestamise protsessi mõte on aidata autoril näha potentsiaalseid probleemkohti tekstis, mitte öelda talle ette, mida ta muutma peab. Kuigi tagasiside mistahes tekstile on väga väärtuslik, tuleb mees pidada, et iga autor vastutab oma teksti eest ise ning tal on täielik voli kirjutada see selliseks, nagu ta ise õigeks peab. Kui kommentaare on väga palju, tasuks autoril alguses teha tekstis vaid tema arvates tähtsamad muudatused ning paluda mustandi uuele versioonile veel kord tagasisidet. Mõnikord piisab tekstile vaid ühekordsest tagasisidest, teinekord on vaja teksti mitu korda üle vaadata ja parandada. Seetõttu on oluline, et teksti ülevaatamiseks ja parandamiseks oleks jäetud piisavalt aega.

Teksti viimistlemine

Kui autor on lõpuks oma tekstiga rahul, ei tähenda see veel seda, et kirjutis on esitamiseks valmis. Enne teksti esitamist tuleb viimistleda veel keelekasutust ja veenduda, et tekst vastab vormistusnõuetele.

Teksti keelelise viimistlemise juures tuleks tähelepanu pöörata mitmele asjaolule. Esiteks tuleks veenduda, et teksti stiil on akadeemilisele keelekasutusele kohane. See tähendab, et tuleks vältida kõnekeelsust (*selles töös uuritigi siis nende faktorite mõju X-le*), hinnangulist kõnepruuki ja ebamäärasust (*selliseid tüüpe ei olnud materjalis õnneks eriti palju*), samuti ei sobi kasutada bürookraatlikku stiili ja kulunud väljendeid (*uurimaks antud probleemi põhjalikult teostati teadusuuringud kõrgetasemeliselt; käesoleval hetkel ei oma see aspekt antud töö raames tähtsust*). Vastupidiselt levinud arvamusele ei tee bürookraatlike moeväljendite ja -konstruktsioonide pikkimine teksti keelekasutust „akadeemilisemaks“, vaid need hoopis koormavad teksti ning muudavad selle raskemini loetavaks. Akadeemilise tekst on oma sisult niigi keeruline ning seetõttu ei ole mõtet seda tühjade sõnadega kunstlikult veelgi keerukamaks teha. Tasuks järgida põhimõtet – mida lihtsamini sisu edasi anda, seda selgem see lugejale on. Teine probleem, mis sageli eestikeelset akadeemilist keelekasutust vaevab, on liigne tõlkelisus. Kuna kirjandus, millele autor viitab, on sageli võõrkeelne, kipub võõrapärasusi jääma ka autori eestikeelsesesse teksti. Seetõttu tuleks teksti keelelisel viimistlemisel mõelda ka selle peale, kas mustandis on sellist keelekasutust, mis ei ole eesti keeles loomulik (*N keelt emakeele rääkijana Etiopias on umbes 190 000 ja Sudaanis umbes 22 000 (2007. aasta seisuga)*).

Üldiselt kirjutatakse eestikeelsed akadeemilised tekstid impersonaalselt (*uuriti, analüüsiti* jne), kuid ei ole keelatud kirjutada ka esimeses isikus (*uurisin, analüüsisin*) ja kolmandas isikus (*töö autor uuris, analüüsis*). Tihti on esimeses ja kolmandas isikus kirjutamine loomulikum just sellistes valdkondades, kus uurija interpretatsioonil on analüüsis suurem roll.

Viimaks tuleks veenduda, et tekstis ei ole õigekeelsusvigu (nt kokku- ja lahkukirjutamine, suur ja väike algustäht, kirjavahemärgid jne) ega trükivigu. Need hakkavad lugejale tekstis kõige hõlpsamini silma ja jätavad mulje, nagu oleks töö tehtud kiirustades ning lohakalt (ka siis, kui tegelikult on teksti loomisele pühendatud palju aega). Peale selle on keele- ja trükivigu lihtne teksti puudustena välja tuua ning töö hindaja võib seetõttu hinnet alandada. Kõige ilmsemad näpuväärarused saab välistada spellerit kasutades. Kui tekstitöötlusprogramm seda ei võimalda, on eesti keele speller olemas ka veebis. Õigekeelsusküsimustes aitab Eesti Keele Instituudi keelenõu veebileht, mis koondab kõiki eestikeelseid veebis kättesaadavaid õigekeelsusallikaid (vt „Kasulikke linke“).

Vormistusnõuded sõltuvad valdkonna traditsioonidest ning seetõttu on need Tartu Ülikooli eri üksustes üsna erinevad. Kirjaliku töö vormistamisel tuleks eeskätt juhinduda konkreetse ülesande juhiseist, seejärel vastava üksuse üliõpilastööde vormis-

tamise juhendist. Kui üksuses selline juhend puudub, tuleks kasutada sama valdkonna mõne kõrgema tasandi üksuse (nt teaduskonna) juhendit.

Omad ja võõrad mõtted tekstis

Akadeemiliste tekstide üks eripära on see, et need annavad edasi nii autori enda kui ka teiste autorite mõtteid. Uurimuslikku teksti kirjutades on ülioluline, et kõik teiste autorite tekstidest pärit mõtted oleksid eristatud lugejale üheselt mõistetavalt. Teisi teoseid kasutades tuleb mõista, et refereerimine ei ole sama mis tõlkimine. Võõrkeelse allika kasutamisel tuleks üles kirjutada mõte, mitte laused. Sõnastusest võib üle võtta vaid allikas kasutatud terminid. Vahel on õigustatud küll ka allika täpne tsiteerimine, sel juhul pannakse tsitaat jutumärkidesse ning sõnastus antakse edasi täpselt (isegi kirjavead).

Selliste tekstide loomine, kus sünteesitakse autori enda ja teiste autorite mõtted, on raske ja aeganõudev ülesanne. Eriti keeruline on see esimeste uurimuslike tekstide kirjutamisel, kui üliõpilasel on seesuguste tekstide loomisel veel vähe kogemust. Ka seetõttu on oluline, et kirjutamiseks jääks piisavalt palju aega, et tekst saaks küpseda kogu kirjutamisprotsessi (kavandamine, mustand, teksti ülevaatamine ja viimistlemine) jooksul.

Teksti kavandamise ajal on mõistlik loetud kirjandus ja selle kohta tehtud märkmed organiseerida. Kõik, mida soovitakse kasutada, tuleks üles märkida koos allikaga (lehekülje täpsusega) ning teha märkmetes selget vahet tsitaadil ja refereeringul. Kui mõnest teoreetiliselt olulisest allikast on olemas eestikeelne ülevaade, ei tähenda see enamasti, et selle ülevaate autor on esitatud väidete autor. Sellistel juhtudel tuleb viidata originaalteksti autorile ja vajadusel lisada, kes seda teooriat või seda teemat eesti keeles on tutvustanud. Seejuures on lubamatu refereerida kellegi teost kolmanda autori kaudu ning jätta sellele kolmandale autorile viitamata. Kõik viited tuleks teksti lisada juba mustandi kirjutamise etapis. Nii välditakse seda, et mõni neist kas või kogemata pärast lisamata jääb. Samas on väga oluline, et mustandis formuleeritaks mõte juba originaalses sõnastuses, st tuleb rebida end lahti viidatavate allikate tekstist. Teksti ülevaatamise ja viimistlemise etapis jääb küllalt aega oma mõtte elegantseks sõnastamiseks.

Kasulikke linke¹

Tervishoiu instituudi magistritöö koostamise ja vormistamise juhend:

<http://www.ut.ee/epi/orb.aw/class=file/action=preview/id=548863/Magistritoo%2Bjuhend%2B2008.pdf>

Rahvatervishoiu eriala magistritöö juhend:

<http://www.arth.ut.ee/et/oppimine/magistritoo-koostamise-vormistamise-juhend>

Kirjalike tööde vormistamise juhend ja magistritöö kaitsmise kord õendusteaduse osakonna üliõpilastele:

<http://www.oendusteadus.ut.ee/et/uurimistoo/juhendid-korrad-hindamiskriteeriumid>

Plagiaadi vältimine:

<https://sisu.ut.ee/infohindamine/plagiaat>

EKI e-keelenõu:

<http://kn.eki.ee/>

Eesti keele speller veebis:

http://www.filosoft.ee/html_speller_et/

¹ Vaadatud 3.04.2014

II osa

Intervjuud õppejõududega

Dotsent Ain Raal (knd)

Tartu Ülikooli arstiteaduskond, farmaatsia instituut, farmakognoosia ja farmaatsia organisatsiooni õppetool

Mis on hea kirjaliku väljendusoskuse kriteeriumid teie erialal?

See, et tekst oleks arusaadav ja terminid korrektsed.

**Milliseid kirjutamisülesandeid peavad üliõpilased teie erialal tegema?
Millisel õppeastmel neid töid kasutatakse?**

Suuremad kirjatööd on seotud ikkagi proviisoriõppe uurimistööga, mida nad teevad viiendal kursusel. Esimesel kursusel kirjutavad tudengid farmaatsia ajaloos ka referaate.

Kas kirjutamist peetakse heaks õppeprotsessi hindamise vahendiks?

Kindlasti on kirjutamine väga oluline, sest see on väga tähtis osa akadeemilises tegevuses, akadeemilises väljendusoskuses. Kirjutamine on ka sellepärast hea, et see aitab mõtetel selgineda. Inimene on millestki aru saanud siis, kui ta suudab selle panna kirja arusaadavalt, nii et ka lugeja sellest aru saab.

Kas teie erialal on ühine arusaam, mis on essee? Milline see on?

Tänapäeval esseesid vist palju ei kirjutata, üldiselt ametlikus õppeprogrammis meil neid ei ole. Kui mõnikord on mõnel semestril olnud väga palju tudengeid, kes soovivad mind juhendajaks, siis olen palunud neil essee kirjutada, mille põhjal vaatan, kelle juhendada võtan. Essee näitab hästi, kas see inimene oskab kirjutada ja milline on tema mõtteviis.

Mis on teie erialal üliõpilaste tüüpilised vead kirjalike tööde koostamisel?

Üks probleem on see, et alati ei ole selgelt aru saada, kus inimene refereerib min-geid autoreid ja kus on tema enda arvamus. Nagu ajakirjanduses, peavad alati fak- tid ja kommentaarid olema lahus. Teiseks, tihti on viitamisega midagi korrast ära, viiteid ei ole vajalikes kohtades. Harva tuleb ette ka *copy-paste*-probleemi, kuigi sellest nii palju räägitakse. Muidugi on probleeme õigekirjaga. Samuti on üks oluline viga see, et osa tudengeid ei oska kasutada akadeemilist stiili. Siin võib olla süüdlas- seks ka arvutikeel ja ülemäärane arvuti kaudu suhtlemine, mis tingivad kõnekeele ülekanandumist teaduslikku teksti.

Kas tekstid, mida teie õppejõuna üliõpilastele lugeda annate, mõjutavad seda, kuidas üliõpilased ise kirjalikke tekste koostavad?

Absoluutselt, need korreleeruvad. Kui inimene palju loeb, siis ta oskab ka paremini kirjutada.

Kas teie erialal on olemas üliõpilastööde kirjutamise juhend?

Oleme koostanud uurimistööde koostamise ja kaitsmise juhendi, mis on ka instituudi kodulehel olemas, ja seda üliõpilased uurimistööde vormistamisel kasuta- vadki. Referaatide koostamise juhendit meil praeguse seisuga pole. Olen korduvalt selle koostamise peale mõelnud, aga pole tegudeni jõudnud. Bakalaureuseõppesse sisseastujate andmeid vaadates on näha, et nad tulevad väga erinevatest koolidest: osa neist on referaate teinud üsna palju ja teab, kuidas seda kirjutada, aga osal on referaadi ja vormistusega probleeme ka pärast suulist seletamist. Ilmselt oleks sel- line kirjalik juhend vajalik.

Kuidas tegeleb teie osakond üliõpilastega, kes on kirjutamisega hädas? Kas ja kuidas kirjutamist õpetatakse?

Peamiselt püüab juhendaja kirjutajat suunata. Meil on ka uurimistööde koostamise juhendis kirjas põhimõte, et üliõpilase juhendaja kohustus ei ole olla tema keele- toimetaja. Üliõpilane peab ise tagama korrektse keelekasutuse ja vajadusel, näiteks kui tudengi emakeel on vene keel, tuleb kasutada kellegi abi. Ei ole väga haruldane, et lastakse kellelgi oma töö üle vaadata. Juhendaja ülesanne on tähelepanu juhtida sellele, mis laadi probleemid on. Väiksemate vigade puhul antakse lihtsalt näpu-

näiteid või kirjutatakse servale ääremärkusi, et kasutage näiteks minevikuvormi ja võib-olla ka soovitusi terminoloogia osas.

Kui üliõpilased hakkavad tegema oma kraaditööd, kas nende kirjutamis- oskus on siis selleks piisav?

Seda on raske öelda, kindlasti võiks ettevalmistus olla suurem, võib-olla tuleks tudengitel lasta referaate veel rohkem kirjutada. Aga üldiselt on akadeemilise kirjutamise oskus täiesti isikupõhine. See ei sõltu rahvusest, ka eesti rahvusest inimesed võivad vahel esitada selliseid töid, mis on keeleliselt absoluutselt vastuvõetamatud. Samas vene keelt emakeelena kõnelev inimene võib kirjutada üsna perfektelt. Veel tundub, et kirjutamisoskus ja eksperimendi läbiviimise oskus ei ole ka omavahel korrelatsioonis. Ideaaljuhul saab inimene, kes on väga hea eksperimentaator, ka aru sellest, mida ta teeb, ja esitab need tulemused väga hästi. Võib aga tekkida ka olukord, kus inimene on suurepäraseks eksperimentaator, aga ei oska hästi kirjutada. Või siis vastupidi, tudeng kirjutab väga hästi, aga ei orienteeru oma töö valdkonnas nii hästi. See on täiesti individuaalne.

Kui olete õpetanud välisüliõpilasi, siis kui hea on nende kirjalik väljendus- oskus võrreldes Eesti üliõpilastega?

Ma ise ei ole õpetanud välistudengeid, aga olen sellel teemal vestelnud Helsingi Ülikooli farmakognosia professori Heikki Vuorelaga. Kui välistudengite tehtavad kirjalikud tööd jutuks tulid, siis ta vangutas pead ja ütles: „Terrible!” Arvatavasti on sama probleem igal pool ning ka arvuti mõjud keelekasutusele.

Vanemteadur Karin Kogermann (PhD)

Tartu Ülikooli arstiteaduskond, farmaatsia instituut

Mis on hea kirjaliku töö kriteeriumid teie erialal?

Minu arvates on kirjaliku töö hea, kui ma näen, et teksti autor mingisugusest teemast kirjutades saab sellest aru ja oskab seda sõnadesse panna – ehk ennast õigesti väljendada. Loomulikult peab ka eesti keele kasutus olema korrektne nagu igal teisel erialal. Meie eriala kirjandus on enamasti inglise keeles, aga üliõpilased peavad suutma selle omandada ja sellest kirjutada eesti keeles. Ning seejuures eeldatakse, et hea töö on eesti keeles selgelt loetav ja korrektselt vormistatud.

Kas üliõpilased on piisavalt ette valmistatud, et teha ülikoolis nõutavaid kirjalikke töid, kui nad astuvad bakalaureuseõppesse?

Ettevalmistus on väga erinev olenevalt sellest, kust koolist üliõpilased tulevad. Mõned üliõpilased saavad hästi aru, mida tähendab kirjalik töö. Nad teavad kirjaliku töö ülesehitust ja ka teadusliku töö kirjutamise kohta, näiteks millistest osadest publikatsioon koosneb. Samas mõni ei tea sellest mitte midagi. Tihti varieerub kirjutamisoskus väga isegi vanemate (neljanda) kursuste üliõpilastel.

Milliseid kirjalikke töid teie erialal tehakse? Millistel õppeastmetel neid töid kasutatakse?

Mina vastutan praegu neljanda kursuse eest, minu füüsilise farmaatsia kursusel on kirjalikud tööd: referaadi kirjutamine ja raporti koostamine. Üliõpilased teevad ise praktilist tööd, viivad läbi analüüsi ja koostavad selle kohta kirjaliku raporti, millel on järgmised osad: ülevaade, sissejuhatus, töö tulemused, arutelu ja järeldused. Referaat on 15-leheküljeline, aga raport on konkreetsem ja lühem. Pikkus ei ole limiteeritud, aga üliõpilased peavad oskama raporteerida, mida nad tegid, miks nad seda tegid ja mis nad nägid. Tean, et viiendal kursusel koostavad üliõpilased lõputöö, samuti tehakse kogu proviisoriõppe kestel mõnes aines („Farmatseutiline tehnoloogia“, abiained) kirjalikke töid. Enamjaolt kirjutatakse referaate.

Doktoriõppes on palju kirjalikke töid, kõigepealt oma publikatsioonid või artiklid, kindlasti ka stendi- või posterettekanded, ettekannete kohta on vaja kirjutada teesid jne. Tegelikult kirjutatakse sõltuvalt töö temast ka aruandeid ja raporteid.

Üks ülikoolis enim kasutust leidev kirjaliku töö liik on kirjalik eksamitöö. Kas võtate hindamisel peale teksti sisu arvesse ka seda, kas üliõpilaste vastused on loogilise ülesehitusega ja hästi loetavad?

Jah. Oma kursusel („Füüsikaline farmaatsia“) teen teadlikult kahest osast koosneva kirjaliku eksami. Üks osa on valikvastustega, teises on seletavad vastused. Suurem punktide arv on võimalik saada just seletavatest vastustest, kus ma tõesti näen, kas inimene saab asjast aru või mitte. Tihti esineb olukordi, kus vaadates eksami valikvastustega poolt tundub, et üliõpilane teab teemat väga hästi ja saab väga head punktid. Siiski, jõudes seletavate vastusteni tundub, et tekst oli arvatavasti lihtsalt pähe õpitud, laused ei ole loogilises järjekorras, hüpatakse ühelt teemalt teisele. Aga samas esineb ka vastupidist, et valikvastustega osast pole kõikidele küsimustele vastatud, aga seletavad vastused on ilusti kirjutatud. Tihti peale on näha just seletavatest pikkade vastustega küsimustest, kas üliõpilane saab teemast aru. Sellisel juhul ta oskab teemat pikemalt lahti seletada ja vastused on loogiliselt ülesehitatud, lisaks osatakse tuua näiteid jne.

Võtan küll arvesse seda, kuidas tekst on kirjutatud. Kui on kirjutatud niimoodi, et lause algab ühe teemaga ja lõppeb hoopis teise teemaga, siis on arusaadav, et üli-

õpilasel ei õnnestunud endale teemat selgeks teha või ta ei oska ennast korralikult väljendada. Hinne kujuneb selliselt, et püüan aru saada, kas üliõpilane sisu mõistab. Näiteks komavead hinnat ei mõjuta.

Kas tekstid, mida teie õppejõuna üliõpilastele lugeda annate, mõjutavad seda, kuidas üliõpilased ise kirjalikke tekste koostavad?

Ma arvan, et loetud tekstid võivad natukene mõju avaldada just selle pärast, et kirjandus on inglise keeles. Püüdes endale teemat selgeks teha tõlgitakse ju automaatselt peas teksti, üritatakse seda mõtestada ja oma sõnadega kirjutada. Arusaadavalt võib see olla seotud uute tundmatute mõistetega. Üliõpilastele on arvatavasti siiski kergem, kui esialgu keegi toetab ja ütleb, et selline väljend on meie keeles nii, ja siis seletatakse seda sisuliselt. Minu aines on loengumaterjalid eesti keeles, loengud toimuvad ka eesti keeles, aga lisamaterjalid ja materjalid referaadi koostamiseks on inglise keeles.

Kuidas on korraldatud teie eriala kirjalike tekstide koostamise õpetamine? Nt kas on olemas kursused ja/või üliõpilastööde koostamise juhend?

Lõputööde jaoks on olemas juhend täpsete kriteeriumitega, mida lõputöö peab sisaldama, milline ülesehitusel sellel peab olema. On toodud isegi tähemärgi suurus ja muud sellised parameetrid, mis on olulised, kui ei ole varem sellist tööd koostanud. Juhend on kõigile internetis kättesaadav.

Arusaadavalt on vaja anda üliõpilasele teada, mida nõutakse. Oma kursusele teen referaadi koostamise kohta seminari, on punkt-punktilt paigas, mida täpselt oodatakse. Kuna üliõpilaste taust on väga erinev, siis olulisema informatsiooni teaduslikest tekstidest räägin lihtsalt üle. Näiteks mis osadest teaduslikud tekstid koosnevad, mida võiks üks referaat sisaldada jne. Samuti rõhutan, et referaati koostades tuleb kindlasti teksti sisse panna oma mõtteid. Eriti sissejuhatusse, arutelusse ja järeldustesse. Ei piisa ainult materjalist, mis pärineb teistest allikatest.

Meil on ka eraldi kirjutamisalane aine viiendal kursusel enne lõputööd, mille raames loetakse vähemalt paar loengut ja selgitatakse lõputöö koostamist/kirjutamist lähemalt. Nagu mainisin, siis füüsilise farmaatsia kursusel tegin ülevaatliku seminari kirjaliku referaadi koostamisest, kus jagasin üliõpilastele juhiseid referaadi koostamiseks, et oleks teada, mida ma ootan. On tähtis, et üliõpilastel on juhend, millest lähtuda.

Mis on teie erialal üliõpilaste tüüpilised vead kirjalike tööde koostamisel?

Tüüpilised vead on viitamises, kuigi seda on rõhutatud juba ülevaatlikus seminaris. Üliõpilaste jaoks pole alati selge, millal on viitamine teadusliku töö puhul vajalik ja millal on tegemist üldteada tõega, mida ei pea tekstis viitama. Usun, et olukord paraneb, kui seda teadvustatakse rohkem. Suurema kirjutamiskogemustega üliõpilas-

tel enam viitamisega probleeme ei ole. Viitamisvigade hulka läheb ka üleviitamine, st iga lause lõpus on viide, ja muidugi plagiaadid, kui võetakse tekst ja kopeeritakse oma töösse. Seda on aga raske õpetada, sest see on inimese enda sisetunde küsimus, kuidas oma tööd kirjutada. Võiks olla nii, et loed teksti, teed selle endale selgeks ja püüad oma sõnadega sama asja kirjutada. Vigu võib tekitada ka inglise keelest otse tõlkimine. On mõistetav, et kui lugeda palju võõrkeelset kirjandust, võib see hakata mõjutama eestikeelse lause ülesehitamist. See ei pruugi olla ainult üliõpilaste viga, see võib ka hiljem mõju avaldada just sellepärast, et teaduskirjandus on inglise keeles. Mõnikord korratakse ka sama teksti. Näiteks kui sissejuhatuses räägitakse mingist teemast, siis arutelu ja kokkuvõtteni jõudes võiks selle sama teema kokku võtta veidike erineva sõnastusega, mitte täpselt sama teksti uuesti kirjutada. Väga tihti juhtub, et täpselt sama lause on juba kuskil enne kirjas.

Kui üliõpilased hakkavad tegema oma kraaditööd, kas nende kirjutamis- oskus on siis selleks piisav?

Mõnel on kindlasti piisav. Mõni peab veel õppima, aga ma usun, et see sõltub palju üliõpilasest, kui palju ta juurde loeb ja kui palju ta juhendeid järgib. Tihti juhtub, et kuigi on antud täpsed juhendid, esitavad üliõpilased ikka selliseid kirjalikke töid, mille ülesehitus pole kirjalikule tööle kohane, mille autor pole kuulnud ei kirjavahemärkidest ega viitamisstiilidest. Ei teadvustata endale kogu protsessi. Me oma erialal püüame pakkuda üliõpilastele rohkem kirjalike tööde kirjutamise võimalusi, et tal oleks oma lõputöö tegemise ajaks need oskused olemas. Kirjutamine areneb ja edeneb kogemusega, mida rohkem kirjutada, seda kergemaks see läheb.

Kas teie erialal on ühine arusaam, mis on väljendusoskuse roll kirjaliku töö hinde kujunemisel?

Mina vaatan alati sisulist poolt – mida on uuritud, kuidas on töö üles ehitatud, kuidas on järgitud juhendeid, kas praktiline osa tööst vastab lõputööle esitatavatele nõuetele. Oluline on ka vormistamine. Me ei saa aktsepteerida lõputööna tööd, kus pole juhendeid järgitud. Samas ma ei pea õigeks seda, et ainult vormistamine oleks hindamise aluseks. Minu jaoks kaalub sisu vormi üles, aga kui vormistamine täielikult puudub ja ei osata ennast selgelt väljendada, siis on tegu juba teise äärmusega. Väljendusoskus on väga oluline, sest kui ei osata täpselt tehtut kirjeldada ja seda sõnadesse panna, siis ei saa sellest väga head kirjalikku tööd tulla, isegi kui töö sisuline pool (kogu tehtud uurimistöö) oli tegelikult hea.

Kui olete õpetanud välisüliõpilasi, siis kui hea on nende kirjalik väljendus- oskus võrreldes Eesti üliõpilastega?

Jällegi oleneb üliõpilasest, nii on raske võrrelda. Kui välisüliõpilasel on väga hea inglise keel, siis tavaliselt probleeme ei ole, nad suudavad oma mõtteid sõnastada. Aga kui neil on inglise keelega probleeme, siis on raske öelda, kas nad ei ole asjast aru saanud või ei oska oma mõtet lihtsalt sõnadesse panna. Selliseid juhtumeid on.

Aga kui Eesti üliõpilastega võrrelda, siis arvan, et mul oleks lihtsam, kui mõlemad kirjutaksid inglise keeles, siis saaksin neid otseselt võrrelda. Eesti üliõpilasel võib olla on raske selle pärast, et kõik materjalid on inglise keeles ja tuleb püüda loetust aru saada ning siis seda oma emakeelde panna. On aga olnud välistundeid, kes kirjutavad inglise keeles ilusti ja teevad ennast arusaadavaks.

Mis soovitusi/nõuandeid annaksite oma eriala üliõpilastele kirjalike tööde koostamisel?

Kindlasti järgida juhendit. Kui on ette antud kriteeriumid, millele töö peab vastama, siis nendele ta peab vastama. Mõeldes lõputööde peale, siis kirjalik töö on ikkagi autori enda nägu ja igal autoril on oma stiil. Samas teadusmaastikul on tekstidel kindlad reeglid, mida peab järgima. Inglise keeles kirjutades on määratud teatud ajavormid, mida tuleb kasutada kirjutades tulemustest ja mida tuleb kasutada kokkuvõttes. Nendes eksimine on viga ja publikatsioon ei võeta halva keele tõttu vastu. Sama kehtib ka eesti keeles. Muidugi on kõik autorid omanäolised ja oma stiiliga ja see väljendub ka selles, kuidas teksti siduda ja lõike omavahel ühendada. Ma soovitan panna paberile kirja punktid, millest kirjutama hakatakse, mis on töö eesmärgid. Siis on lihtsam. Kui valge paber vastu vaatab, on kirjutama hakata alati keerulisem. Ütlen alati, et tehke punkt-punktiline kava, millest üldse tahate oma töös rääkida, ja pidage seda tehes silmas, mis on töö pealkiri. Oluline on, et pealkiri ja töö sisu kattuks, sest kogu kirjatöö peaks olema ühtne tervik ka lõikude ja stiili poolest. Kui tööplaan on ees, hõlbustab see kirjutama hakkamist, sest siis ei jää kinni lausesse ega mõte õhku, vaid juhendatakse oma plaanist. Muidugi tuleb järgida ka eesti keele õigekirja reegleid.

Professor Peep Veski (PhD)

Tartu Ülikooli arstiteaduskond, farmaatsia instituut

Mis on hea kirjaliku töö kriteeriumid teie erialal?

Kirjaliku töö kriteeriumid on kahtlemata eesti keele tundmine, aga olulisem võib olla erialase terminoloogia tundmine.

Kas üliõpilased on piisavalt ette valmistatud, et teha ülikoolis nõutavaid kirjalikke töid, kui nad ülikooli astuvad?

Üliõpilaste ettevalmistatus kirjalikuks tööks, tulles gümnaasiumist või keskkoolist, on erinev ja väga individuaalne. On tudengeid, kes kirjutavad tõeliselt hästi, millest on näha, et nende lugemus on suur, aga on ka neid, kellel on kirjutamisega raskusi. Üldiselt võib öelda, et nad siiski ei ole piisavalt ettevalmistatud.

Milliseid kirjalikke töid teie erialal tehakse? Millistel õppeastmetel nimetatud töid kasutatakse?

Kirjalike töödena tehakse üldiselt referaate, mida käsitletakse erinevatel erialadel või erinevatel õppeainetel erinevalt. Kirjalikuks tööks on ka uurimistöö vormistamine klassikalises dissertatsiooni vormis. Esseesid ja uurimusi tehakse meie erialal suhteliselt vähe. Kirjalikeks töödeks ei loe ma kirjalikke eksameid, vaid ainult referaate ja uurimistöö tulemusi väljendavaid teese ja kokkuvõtteid.

Alates teisest kursusest ja peamiselt stuudiumi lõpus õpetatakse farmaatsia instituudis erialaaineid, mille raames neid kirjalikke töid peamiselt kasutatakse. Esimesel kursusel on neid vähe, kuigi ka esimese kursuse õppeaines „Farmaatsia ajalugu“ kirjutatakse näiteks esseesid.

Üks ülikoolis enim kasutust leidev kirjaliku töö liik on kirjalik eksamitöö. Kas võtate hindamisel peale teksti sisu arvesse ka seda, kas üliõpilaste vastused on loogilise ülesehitusega ja hästi loetavad?

See on erialast. Minu koostatud kirjaliku eksami küsimused on üles ehitatud nii, et tudengid ei pea kirjutama pikki esseesid või pikki vastuseid küsimustele, aga pean vastustest leidma kõige olulisemad märksõnad. Teisisõnu, kirjaliku töö puhul ei hinda ma olulisel määral kirjutamisoskust, eriti kui tegemist on testiküsimustega, kus ei ole seda võimalik teha. Kui kirjutamisoskuse hulka arvata ka erialase terminoloogia täpne väljendamine, siis seda ma arvestan küll. Kui selles on väiksemadki vead või ebaloomilisus, siis see kajastub eksamitulemustes kindlasti.

Kas tekstid, mida teie õppejõuna üliõpilastele lugeda annate, mõjutavad seda, kuidas üliõpilased ise kirjalikke tekste koostavad?

Tõenäoliselt jah. Kirjalikud tekstid, mida ma soovitan üliõpilastele kohustuslikus korras lugeda, on toodud iga loengu lõpus. Valdav osa õpilastest kasutab seda võimalust, aga need Euroopa aktsepteeritud õpikud on inglise keeles. On väga raske öelda, kas see ingliskeelse teksti pidev süstemaatiline lugemine aitab kuigivõrd kaasa eestikeelse teksti kujundamisel või kirjutamisel. Tõenäoliselt aitama ta peaks, sest igasugune lugemus aitab ju kaasa kirjalikule eneseväljendusele.

Kuidas on korraldatud teie eriala kirjalike tekstide koostamise õpetamine? Kas teie erialal on olemas üliõpilastööde kirjutamise juhend?

Meil on konkreetne juhend uurimistöö vormistamise kohta. Juhend on ka referaatide koostamise kohta. Üliõpilased seega teavad, mida neilt kirjalikus töös oodatakse. Juhend sisaldab kõikide loodusteadustöö ja meditsiini eriala klassikalise dissertatsiooni oluliste osade ja sisu kirjeldust, sh millest peab kokkuvõtte koosnema. Kindlasti õpetatakse seal viitamist teaduskirjanduses.

Mis on teie erialal üliõpilaste tüüpilised vead kirjalike tööde koostamisel?

Esimese ja põhilise veana hindame sisulisi eksimusi. Kuna farmaatsia on üks konkreetsetel teaduslikel uurimustel põhinevate õppeainete kogum, siis meile on eelkõige oluline sisu. Kui referaadi, lõputöö või uurimistöö koostamisel eksitakse ettenähtud reeglite vastu, siis laseme seda ümber teha ja parandada. Ei saa öelda, et probleem oleks õigekeelsusega. Küll aga saan öelda seda, et nii kirjalikus vormis kui ka suulises vormis väljendamisel tuleb praegustel üliõpilastel puudu oskusest koostada lauseid, puuduvad teadmised lauseehitusest. Mis veel silma torkab, on suhteliselt rohke slängi kasutamine, mis on meie erialal lubamatu. See on asi, mida me üritame viie aasta jooksul kindlasti välja juurida üliõpilaste kõnepruugist ja kirjalikust eneseväljendusest.

Kui üliõpilased hakkavad tegema oma kraaditööd, kas nende kirjutamisoskus on siis selleks piisav?

See on väga erinev ja raske hinnata. On tudengeid, kellel on piisav kirjutamisoskus juba stuudiumi alguses, ja neid, kellel on raskusi ka stuudiumi lõpus. Viimasel ajal on aga eneseväljendusoskus paranenud. Kümme aastat tagasi oli meie erialal õp-pinutel selles osas raske. Täna on olukord paranenud, aga see ei ole siiski päris rahuldav.

Kas teie erialal on ühine arusaam, mis on väljendusoskuse roll kirjaliku töö hinde kujunemisel?

Ei, ma ei usu, et on. See on ka väga erinev. Kui on keemiapõhine distsipliin, siis seal ei ole kirjalikul eneseväljendusoskusel eriti suurt kaalu, samas kui tegu on sotsiaal-farmatseutilise distsipliiniga, siis seal on ta määrav. Meil ei ole saagi olla ühist seisukohta.

Kui olete õpetanud välisüliõpilasi, siis kui hea on nende kirjalik väljendusoskus võrreldes Eesti üliõpilastega? Palun selgitage.

Meil ei ole välisüliõpilasi. Tartu Ülikoolis on proviisoriõpe ainult eesti keeles. Olen varasemalt õpetanud üliõpilasi väliriikidest, selle põhjal võib öelda, et probleemid on täpselt ühesugused. Ei saa öelda, et ühte või teist tuleks paremaks pidada.

Mis soovitusi/nõuandeid annaksite oma eriala üliõpilastele kirjalike tööde koostamisel?

Oleneb kirjalikust tööst, kuid kõigepealt tuleb järgida ettekirjutatud reegleid, ükskõik kas need meeldivad või mitte. Reeglid on õppejõudude paika pandud ja nende järgi tulebki kirjalikke töid koostada. Teiseks, meie erialal tuleb kirjalike tööde koostamisel arvestada, et tegu ei ole ilukirjandusega. See on suhteliselt konkreetsetel terminitel põhinev suhteliselt lakooniline ja täpselt kirjeldatav eriala. Seepärast

peab kirjalik eneseväljendus valdavalt meie õppeainetes või farmaatsia valdkondades põhinema erialasel ja täpset terminoloogiat kasutaval tekstil. Siin-seal ilukirjanduslikult lause seadmisel on väga väike osa.

